
ПРОГЛААС

Издание на Филологическия факултет
при Великотърновския университет “Св. св. Кирил и Методий”

кн. 1, 2014 (год. XXIII), ISSN 2367-8585

ИНТЕРВЮ

ПРОФ. ТОДОР БАЛКАНСКИ ПО VIA BULGARA

През 2014 г. видният български езиковед, възпитаник на Великотърновския университет, завършил с пълно отличие първия му випуск, ономастът проф. д.ф.н. Тодор Балкански навършва 70 години.

Кирил Цанков: *Via Bulgara : Пътят на Българите : Българският път* е най-подходящият надслов за 70-годишнината на проф. д.ф.н. Т. Балкански. Взех го от последната книга, която е под печат: „Via Bulgara от Прут до Амур”.

Тодор Балкански: Действително, няма моя книга или книга, на която съм съавтор, където да не присъстват маркерите *българи, българско, България*, така е дори и в топонимните ми работи, изследванията в които се правят по едно старо административно деление на България – околиците, които съществуваша до 1959 г.

КЦ: На научната общественост е известен фактът, че ти си един от най-продуктивните автори в българското езиковедие. Знаеш ли точния брой на публикациите си?

ТБ: Все още броят е приблизителен: над 400 статии, студии, белешки и над 40 монографични труда. Последната ми библиография е в сб. *Приятел на науката, по случай 65-годишнината ми* (с. 23–46). Продължението ѝ предстои.

КЦ: С кой труд смяташ, че „си стъпил” на лингвистичния плацдарм *Via Bulgara*?

ТБ: Безспорно, това е кандидатската ми дисертация *Омоними в българския език, получени по словообразователен път*. С., Институт за български език, 1979. Но първата ми ономастична работа е незабравима за мене: това е книгата *Езикови свидетелства за потурчванията в българските земи*. С., 1985 г. Тя ме направи известен на две места: В ЦК на БКП, накъдето тръгнаха доносите от тогавашния ръководител на терора в българската лингвистична наука Ив. К. Веднага беше назначена проверка за това, какво съм укрil в автобиографията си. По анекдота: *Защо в Америка бият негрите?!* И разбира се, в самата Турция, която не се разграничи от „османското” в книгата. В тази страна излезе най-злобната, но и най-фантастичната рецензия за книгата: Enver M. Serifgil, *Toponimik bir Arastırma göçler ve yer Adlar 1, Türkler, Pomaklar ve Bulgarlar*. Рецензията беше преведена и окачена заедно с оригинала на Таблото на позора в Института за български език?!

КЦ: Темата за „потурчванията” беше продължена в книгата: *Стефан Захариев и Летописният разказ на поп Методи Драгинов. Последният мистификат на Българското възраждане*.

ТБ: Книгите по темата всъщност са две: в първата – *Възродителни движения и възродителни процеси* – се представя малко познатата фактология за потурчванията по нашите земи. Във втората обаче се доказва по езиковоархеологически път, че потурчвания със сила („с ятаган и с топор”) не е имало. Насилието е било в икономическата програма на завоевателя. В лингвистичен план т.нар. *Летописен разказ на поп Методи Драгинов от Корова*, уж от средата на XVII в., се оказа елементарна мистификация, съставена с езика на XIX в.

КЦ: Ти си първият „доктор хабил” (доктор на науките) по ономастика в българската лингвистика. Как постигна това?

ТБ: Да. Бях зачислен на докторантура по темата *Българите в Румъния. Етнос. Език. Етнонимия. Ономастика. Просопография*, Институт за български език, С., 1996. След като обиколих надлъж и нашир цялата територия на съседна Румъния, описах в дисертацията ономастично и диалектно 144 селища

с българи, бивши българи и румънизати (румънизирани българи) в тази страна. При това отделих в самостоятелен труд фактологията за *трансилванските (семиградските) българи*. Може би съм последният българин, който завари живи старобългарските молитви и колинди в трансилванските селища на българите шкеи, които се самонаричат богомили: Чъргъу мик и Бунгард.

КЦ: Големият ти докторат, посветен на българите в Румъния, постави началото на траен интерес към българските общности, попаднали по една или друга причина извън днешната територия на страната ни. Как продължиха заниманията ти в тази област?

ТБ: Да. Темата за *външните българи* от този труд насетне (той беше публикуван през 2010 г. под надслов *Българите и българското от другата страна на Дунав*). Голяма част от творчеството ми в монографичен план се насочи към ономастично описание на нашите сънародници в Русия, Украйна и Молдова, напр. в книгите *Кавказките българи*, *Задкарпатските българи*, *На пусто пладне. Българите в Руската империя и днес*, *Бесарабски бележник* и др.

КЦ: Доколкото ми е известно, друга обикната от теб тематична област е просопографията. Защо просопография, а не биография?

ТБ: Ономастичната просопография стана един от представителните маркери на моето творчество – това е наука за личността, изградена със средствата на езиковата археология: Така се появиха книгите: *С българско име и с българска кръв*, посветена на известни личности с български корен, дали своя принос в научния, културния и политическия живот на други народи, *Големите власи сред българите*; *Един езиковед за просопографията на Диктатора* (посветена на партийния и държавен ръководител от близкото минало Тодор Живков), *Никола Вапцаров, България и българите*; *Лазар войвода*; *Осман Нури Ефенди, големият помак на българите*; *Пазарджичанинът Георги Таев, един от поборниците и опълченците на българите*; *Академик Иван Дуриданов, доайен на българското езикознание* и др. Ономастичната просопография

стана научна дисциплина и впоследствие навлезе в творчеството и на други български езиковеди като професорите Марияна Парзулова, Нено Неделчев, д-р Цанка Константинова и др.

КЦ: Може би с *Българите в Румъния* и *Трансилванските българи* се начена и една от най-новите дисциплини на българската лингвистика. Става въпрос за *българската езикова археология*, чийто „кръстник“ безспорно си ти.

ТБ: Бих изместил хронологията назад до *Езиковите свидетелства за потурчванията в българските земи*, където се начена така наречената „*археология без лопата*“. После съставих една студия за „българското“ в словашката ономастика, както и книгите: *Пазарджик и Пазарджишко в светлината на езиковата археология*; *Българският цар Ивайло в светлината на езиковата археология*; *Пушкин, българите и българското в Бесарабия. Езиковаархеологически прочит* и др.

КЦ: Тук трябва да кажа, че не си от учените, които не допускат никого в кабинета си. Напротив: ти правиш всичко възможно, а дори и невъзможното, за да помогнеш на тези, които са поели по твоя път в науката. Мисля, че няма да е пресилено да се каже, че в българската ономастика и българската езикова археология бе създадена *школа на проф. Т. Балкански*.

ТБ: Тук няма да проявявам излишна скромност и ще заявя, че моята школа „произведе“ значителни учени, някои от които вече блестят на научния небосклон: започвам с имената на професорите, доцентите и докторите *Мариана Парзулова*, *Васил Кондов*, *Неда Павлова*, *Даниела Андрей от Румъния*, *Никола Куртев от Молдова*, *Ала Войникова от Украйна*, *Димитър Маринов* и др.

КЦ: В такъв случай можем да стигнем и до невероятния брой конкретни ученици като докторанти на проф. Балкански?

ТБ: Явно се налага да ги изброя библиографски, като изрично посочвам, че почти всички са с публикувани кандидатски и докторски трудове: *Даниела Андрей*, *Свиница и свиничанските българи*, *В. Търново, 1998*; *Мариана Парзулова*, *Семантичните омоними в българския език*, *С., 2001*; *Никола Куртев*, *Селища с българско население в Северозападния Буджак*,

В. Търново, 2006; Алла Войникова, *Селища с българско население в Югозападния Буджак*, В. Търново, 2008; Ц. Константинова, *Топонимията на Казанлъшко*, В. Търново, 2008; Мариана Белнейска, *Еклезионимите в българския език* (дисертация, защитена през 2010 г. в Института по български език); за съжаление, недовършена остана работата на *Маргарита Братанова за ономастиката на тетевенските помаци*.

КЦ: Другата голяма тема в твоето творчество е за различните етнически и етнографски *групи население след българите?*

ТБ: Така се случи, че темата за *арумъните сред българите* започнахме с проф. Раду Попеску от Крайовския университет, където работех от 1991 до 1995 г. Създадохме книгата: *Aromânii din Rodopii Bulgariei și graiul lor, Craiova, 1995*. Описахме говора и ономастиката на куцовласите (дивите власи, арумъните) в Родопите. Темата продължих с ономастиката на цинцарите (питомните власи) и каракачаните в книгата *Западнородопските власи. Етнос. Етнонимия. Ономастика*, В. Търново, 1996, както и *Никополските власи*, В. Търново, 1999. Съставих и един труд, който смятам за изключителен в моето творчество, именно *Черкезите в българските земи*, за този народ, донесъл беди на българите, но сам с много достойнства, които не бяха зачетени на последната Олимпиада в Сочи – мястото, където през 1860 беше извършен от руското имперско правителство т.нар. „черкезки геноцид“.

КЦ: В много от трудовете до името на проф. Балкански присъстват и имената на *съавторите му*.

ТБ: Винаги съм смятал, че съавторството е най-добрият начин за реализация на една или друга научна идея! Контекстът на въпроса явно е към значимите ми съавтори. Учени с тежест: заедно с проф. д.ф.н. Мариана Парзулова написахме *Задкарпатските българи; Имената на известните българи; Именуването на българите през XIX–XX в.*, с доц. Н. Павлова и М. Китанова, книга за акад. Иван Дуриданов; тук трябва да спомена и нашето съвместно творчество: *Топонимията на Доспатско; Местните имена в Пещерското краище;*

Енциклопедия на българската ономастика, както и сборниците в чест на ономастите *Иван Дуриданов*, *Николай Ковачев*, *Константин Попов*.

КЦ: Щяхме да забравим *топонимното творчество* на проф. Т. Балкански?

ТБ: Две от книгите в съавторство вече представих. Освен тях имам още две монографии: *Местните имена на Чепинското краище (Велинградско)*, В. Търново, 1998, и *Местните имена в Пазарджишкото краище*, В. Търново, 2013. Последната книга е по проекта „Тезаурус на българската топонимия”, ръководен в Центъра за българска ономастика на ВТУ от Мария Атанасова. Велико дело! Използвам случая да преповторя моето предложение: Доцентът от великотърновския университет д-р Мария Ангелова-Атанасова да бъде представена за държавна награда (тя съумя да издаде над 30 труда, между които и моите книги за *Тутракан* и за *Пазарджишко*).

КЦ: Не познавам друг български лингвист да е използвал *екстралингвистичната информация* по този начин, по който тя присъства в твоето творчество.

ТБ: Явно имаш предвид отново монографичното ми творчество. Ще представя други три мои книги с „говорещи” заглавия, именно: *Партизанският терор и Вартоломеевите ноци в Пазарджишкото краище*, където съм проследил съдбите на 800 българи, избити без съд и присъда в първите 40 дни след комунистическия преврат от 1944 г.; *Методи Шаторов между македонизма и българизма. Просопография на Стари от Бугарин*, където се проследява историята на единствения български комунист, който се е смятал в онова време за българин, а не за „съветски човек”; в тази книга е посочена ролята на БКП : БРП и на Методи Шаторов за създаването на т.нар. „македонски език”, респ. опровергават се идеологическите глупости, въведени в брошурата *Единството на българския език в миналото и днес*, с която започна терорът в българската лингвистика през 70-те години на миналия век. Темата довърших или почти довърших в книгата *Българи от Мътното време*, която по същество е преглед на реда, по който се

създават прозвищата на българите, и в частност моя автобиография.

КЦ: С твоето име започва един капитален труд, издаден по проекта „Тезаурус на българската топонимия”. Става дума за *Библиография на българската ономастика 1981 – 2000 г.*

ТБ: Мои съавтори са Мариана Белнейска, Димитрина Михайлова и Цанка Константинова. В този труд по нов начин разположихме библиографските единици. Предполагам, че така сме ги направили по-достъпни за ползване.

КЦ: Ти си един от сравнително често представяните български лингвисти в специализираната и медийната среда.

ТБ: Като ономаст съм представян в специални статии (в това число и енциклопедични) от Марияна Парзулова, Никола Намерански, Мариана Белнейска, Димитър Боримечков, Никола Куртев, Деян Енев, в румънски и в руски издания. Ще се опитам да ги включа в новия библиографски труд за моето творчество, който може би ще излезе от печат тази година.

КЦ: Познавам огромната ти научна продукция и не се и съмнявам, че имаш достатъчно нови проекти. Ще кажеш ли няколко думи и за тях?

ТБ: На първо време са работите под печат, и трите в съавторство. 1) с Д. Маринов: *Пилигримията в българската ойконимия*; 2) с В. Кондов: *От Прут до Амур: Via Bulgara*; с Р. Петков: *Всичко за имената на българите*; готова за печат е и книгата ми *Партизанският терор и Вартоломеевите ноци в Панагюрското краище*. Започнал съм работи за българите гагаузи, за групонимията в българския език, *Българският език – тезаурус, Българската и българската цивилизация*, но не съм сигурен дали ще ми стигне животът, за да ги завърша?!

КЦ: Кои според теб са най-значимите отзиви за твоето творчество?

ТБ: Сещам се за един отзив на проф. Иван Дуриданов, публикуван в книгата ми *Пазарджик и Пазарджишко...*, друг на руския учен В. И. Супрун за нашата *Енциклопедия на българската ономастика*, трети на проф. Марияна Парзулова, публикуван в предпоследния брой на *Състояние и проблеми на българската ономастика* и др.

КЦ: А сега няколко последни изречения към читателите на „Проглас“.

ТБ: Българската лингвистична наука трябва да се включи по-активно в борбата за оцеляването на българите и на България, на техния език, заплашени от тоталната българска политическа простотия! Български учени, създавайте ученици, които да запазят българското поне докато българите осъзнаят, че трябва да се противопоставят на заплахата страната ни да се нарича с абсурдни имена като *Бойковия*, *Мангалия*, *Абсурдистан*, *Буркания* и пр., които съм представил в моята книга *Българи от мътното време*. Амин!

Кирил Цанков